

مواد به کار رفته در استدلال

۱- یقینیات

۲- مضمونات

۳- مشهورات

۴- وهمیات

۵- مسلمات

۶- مقبولات

۷- مشبهات

۸- مخیلات

کشف مجهول از طریق فکر

۱- انتخاب معلومات مناسب و صحیح

۲- تنظیم صورت بندی درست آن ها

تصدیق جازم، اعم از اینکه مطابق واقع باشد یا نباشد، بر اساس تحقیق و یا تقلید باشد

یقین به معنای اعم

معنا

یقین به معنای اخص

تصدیق جازم مطابق واقع که بر اساس تحقیق باشد

۱- یقینات

تصدیقی که بدون هرگونه تلاش فکری به دست آمده است.

تصدیق یقینی بدیهی

انواع تصدیقات یقینی

تصدیقی که از راه فکر و با استفاده از تصدیقات بدیهی حاصل شده است.

تصدیق یقینی نظری

اصول یقینیات

قضایایی که صرف تصور طرفین (موضوع، محمول و یا مقدم و تالی) و نسبت بین آن دو برای تصدیق کافی است و نیازمند اثبات نیستند.

الف) اولیات

اجتماع نقیضین محال است.

ب) مشاهدات

قضایایی که صرف تصور طرفین و نسبت بین آن برای تصدیق کفایت نمی کند، بلکه انسان علاوه بر این، از حس بیرونی و یا از حس درونی در تصدیق این قضایا کمک می گیرد.

اکنون بسیار خرسندم.

ج) مجربات

قضایایی که علاوه بر تصور طرفین و نسبت بین آن، محتاج به تکرار مشاهده و تشکیل قیاس خفی هستند.

هرگاه امری به گونه ای واحد تکرار شود مستند به سببی معین است. هرگاه علت موجود باشد، معلول نیز موجود است. در نتیجه: فلزات بر اثر حرارت منبسط می شوند.

د) حدسیات

قضیه ای که انسان از راه قوه حدس بر آن وقوف یافته، آن را تصدیق کند.

نور ماه از آفتاب است.

ه) متواترات

قضیه ای که، به سبب گزارش افراد بسیاری که تبانی آنان بر دروغ و اتفاق آن ها در فهم غلط واقعه عادتاً امکان پذیر نباشد، تصدیق شود.

گلستان از سعدی است.

و) فطریات

قضایایی که قیاس آن ها همراه خودشان است.

عدد چهار زوج است.

قضایایی که ذهن آن ها را می پذیرد، اما نه با تصدیق جازم، بلکه همواره امکان نقیض آن نیز به ذهن می آید، ولی ذهن آن را بر نقیضش رجحان می دهد.

۲- مضمونات

هرکس شبانه در کوی آمد و شد دارد، قصدی سوء دارد.

قضایایی که مورد قبول و اعتقاد همه یا بیشتر مردم یا اعتقاد بسیاری از دانشمندان یک علم است. هرچند سبب قبولی، یقینی بودن آن باشد.

۳- مشهورات

معنای اعم

کل از جزء خود بزرگ تر است.

معنای اخص

باورهایی که عموم مردم به دلیل گرایش های روانی، عواطف درونی و اموری از این قبیل آن را قبول دارند.

قضایای کاذبی که قوه وهم برخلاف عقل، آن ها را صادق و بدیهی می شمرد و موجب اعتقاد به آن ها می شود.

۴- وهمیات

مرده ترس آور است.

قضایایی که مورد قبول مخاطب اند و به منظور ملزم کردن مخاطب به قبول نتیجه مورد نظر به کار می روند.

۵- مسلّمات

بر سه قسم اند:

یک. مسلّم نزد همگان، مثل یقینیات

دو. مسلّم نزد گروهی خاص

سه. مسلّم نزد فردی خاص

تسلسل محال است. (نزد فیلسوفان و متکلمان)

قضایایی که افراد موثق اجتماع، مانند رهبران دینی و فکری، بیان داشته اند و به همین جهت، مردم بدون هرگونه استدلالی آن را می پذیرند

۶- مقبولات

از محبت خارها گل می شود.

قضایای کاذب صادق نما

۷- مشبهات

بر دو قسم اند:

یک. قضایای کاذب شبیه به یقینیات و بدیهیات

انسان شیر می خورد. (شیر: حیوان درنده)

دو. قضایای کاذب شبیه به مشهورات

خداوند نور است. (نور: نور محسوس)

قضایایی که قوه خیال را تحریک کرده، موجب انقباض و انبساط روحی در انسان ها می شوند.

۸- مخیلات

صبح، انعکاس لیخند تو است.